

De Bergeijkse sigaar was welkom in Indië (1946-1950)

door Ad Tilborghs

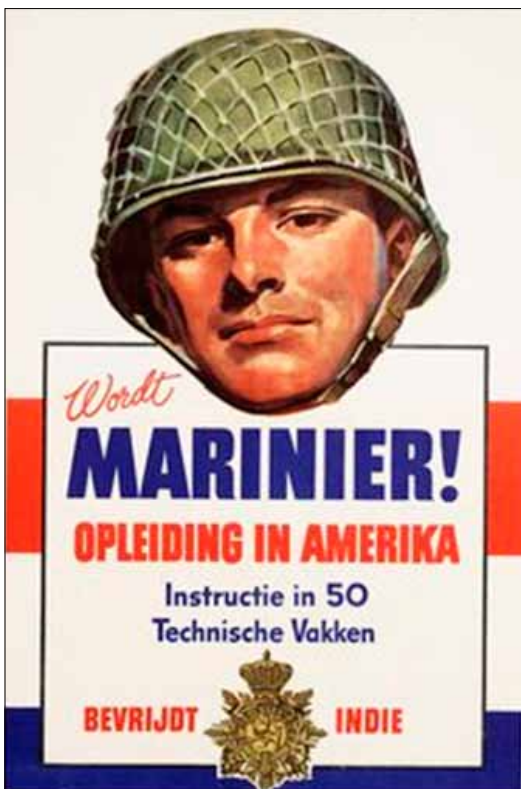

Nadat in mei 1945 heel Nederland de bevrijding van de Duitse bezetting had gevierd, kwam pas op 15 augustus 1945 met de capitulatie van Japan een einde aan de Tweede Wereldoorlog. Toen eindigde ook de Japanse bezetting van Nederlands-Indië. Nederland wilde zijn kolonie weer zo snel mogelijk gaan besturen, zoals het al bijna 400 jaar had gedaan. Maar twee dagen na de Japanse overgave riep Soekarno de onafhankelijke Republiek Indonesië uit. En dat liet Nederland niet zo-
maar gebeuren.

Ons land stuurde tussen 1946 en 1950 alles bij elkaar zo'n 120.000 militairen naar Nederlands-Indië. Voor het overgrote deel - en dat was nieuw - dienstplichtigen. Circa 85 procent was dienstplichtig: jongens van soms nog geen achttien jaar oud die meestal nog nooit in het buitenland waren geweest. Ruim veertig Bergeijkse jongens werden naar Indië uitgezonden. Zij moesten het doen met een korte en snelle opleiding tot soldaat. Ze zouden onder moeilijke omstandigheden opdrachten gaan uitvoeren, gericht tegen totaal andere mensen in een totaal ander land met een totaal ander klimaat.

Het opleidingsprogramma stelde niet veel voor. Er was een groot gebrek aan wapens, aan uitrusting, en aan andere zaken die ze evengoed hard nodig zouden hebben. In het begin werd veel overtollig geworden Engels, Canadees en Amerikaans materieel overgenomen. Voorlichting over wat hun tijdens het verblijf in de tropen te wachten stond, was er nauwelijks. Na enkele schietoefeningen en dergelijke volgde meestal al na drie maanden het 'inschepingsverlof'. Intussen hadden Nederlandse mariniers, opgeleid in Amerika, een klein deel van Indië al kunnen heroveren op de nationalist.

Diverse instanties in Nederland bekommerden zich om het welzijn van de Nederlandse soldaat in Indië. Zo begon de 'NIWIN' (Nationale Inspanning Welzijnsverzorging Indonesië) ten behoeve van de

burgers en militairen in Indië geld en voorzieningen als tijdschriften, genotmiddelen (geen sigaren) en sportartikelen te verzamelen. Met slagzinnen als: 'Ons hart is bij U' en 'Wij leven mee met de jongens overzee'.

Alle Bergeijkse jongens waren, op een enkele gereformeerde na, katholiek. Tijdens het verblijf van de Nederlandse militairen in Indië onderhielden de parochies veelvuldig contact met hun parochianen overzee. Daar zorgde het landelijk hoofdbureau Katholiek Thuisfront voor. De plaatselijke afdelingen (parochies) collecteerden vooral tijdens kerkdiensten. De opbrengst ging naar het hoofdkantoor. Dat leverde sportartikelen, gezelschapspelen, boeken, filmapparaten en recreatie-materiaal aan hospitalen en militaire tehuizen. Verder, op godsdienstig terrein, missalen, rozenkransen, paramenten en uitrusting voor aalmoezeniers. Allerlei zaken gingen naar Indië, maar geen sigaren.

De lokale afdelingen stond het vrij om op eigen houtje de contacten met 'hun' jongens te onderhouden. En dat deed ook het Katholiek Thuisfront Bergeijk. Het begon met 'Klanken uit Bergeijk', een gestencilcild tijdschriftje dat vanaf november 1946 zo'n tien keer per jaar zou verschijnen. Tot in 1950.

Het Luihuis van Bergeijk (2020)

In 1650 stortte de toren van de Bergeijkse kerk in. Hij werd niet herbouwd. In plaats daarvan maakte men in 1669 een zogenaamde klokkenstoel, Luihuis genoemd. In dat Luihuis hangt een monumentale klok uit 1367

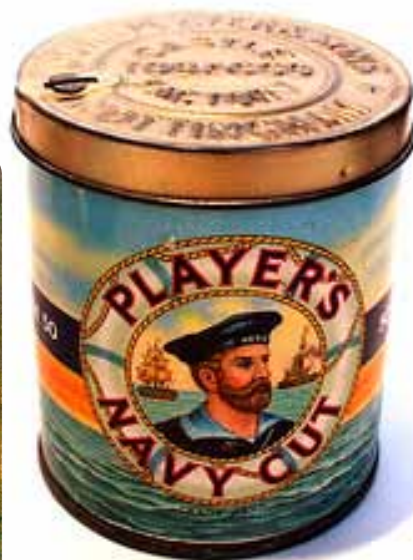
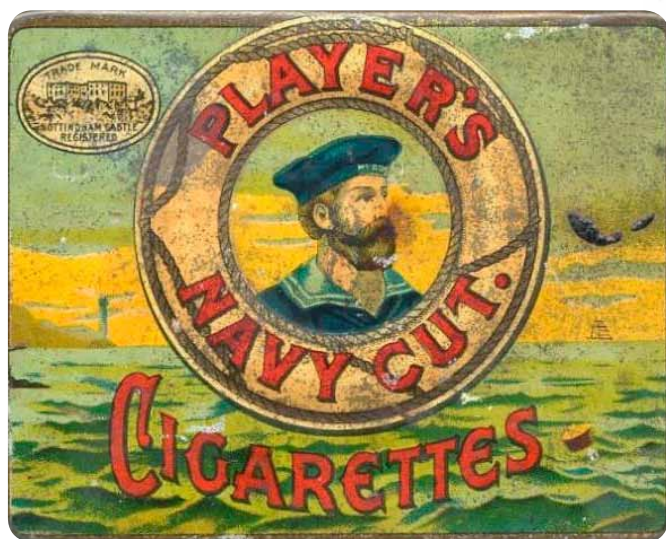
Dit blad werd naar alle Bergeijkenaren in Indië gestuurd. Ook veel dorpsgenoten aan het thuisfront abonneerden zich op dit blad. De lokale bedrijven adverteerden. De inhoud was simpel. Altijd een stichtelijk woord van de geestelijk adviseur, dan veel anekdotes over het reilen en zeilen in het dorp, gegevens van de Burgerlijke Stand en de pennenvruchten van 'onze jongens van overzee' die al dan niet verkort door de redactie in het blad werden opgenomen.

Sigaretten in Indië

In de eerste pennenvruchten van de Indiëgangers lezen we dat het met hen in Indië best goed ging. Het was er best uit te houden. Ze moesten vooral veel wachtlopen en patrouilleren. En het eten was ook niet om over naar huis te schrijven. Ze zaten soms weken op een 'buitenpost' waar nauwelijks iets te beleven viel. En vooral: klachten over het gemis van artikelen die in het reguliere rantsoen ontbraken en die toch in een grote behoefte zouden hebben voorzien. Op de eerste plaats tabaksartikelen (sigaretten, sigaren shag). Vervolgens filmrolletjes, snoepgoed en zelfs broodbeleg.

In het rantsoen van de gewone militair zaten geen sigaren. Wel sigaretten van toen gangbare Engelse merken als Players, Lucky Strike en Chesterfield. Een straffe roker was snel door zijn voorraad heen. Het weekseizoen bestond uit niet meer dan één tinnetje sigaretten van vijftig stuks.

Na verloop van tijd werden de ‘westerse’ sigaretten ineens vervangen door inheemse. Het Indische merk ‘Midway’ kwam in het rantsoen. Daar werd een Hollandse soldaat niet blij van. Nog erger: hij verafschuwde die sigaretten. Dat waren de *kreteks*, in blad gerolde sigaretten die naast tabak vooral

kruidnagels bevatten. Er zaten de nodige etherische oliën in, waardoor ze knetterden als je ze opstak. Vandaar de naam.

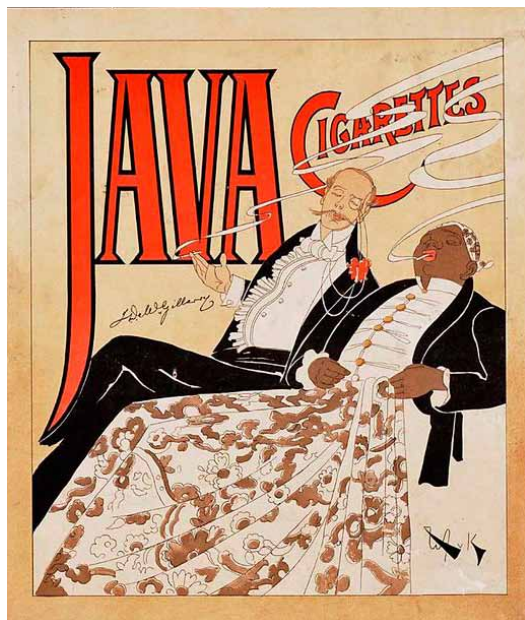
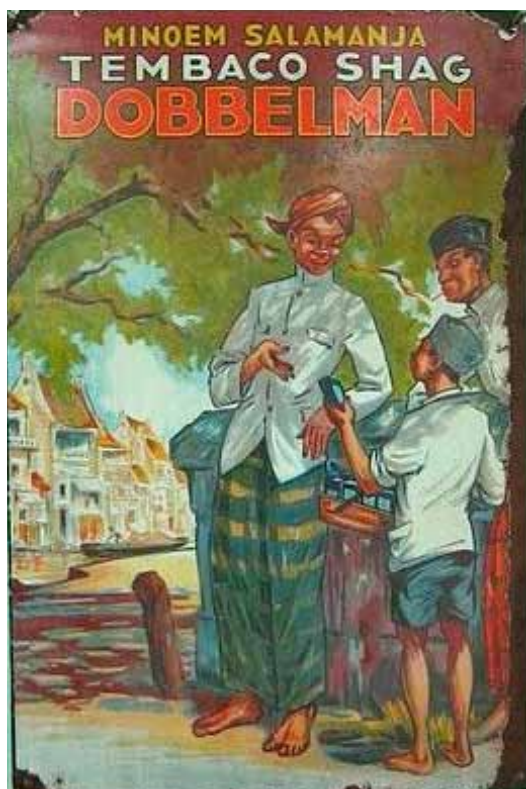

Na een tijdje veranderde de naam in 'Highway'. Een doorzichtige poging de roker te doen geloven dat de kwaliteit verbeterd was. Maar het was nog hetzelfde stro. De niet-rokers, die voor hun tinnetje 'westerse' sigaretten bij de Chinees nog een aardige cent hadden gekregen, raakten hun 'Highway' deze keer aan de straatstenen niet kwijt.

Roken was belangrijk, belangrijker dan eten, beweerden sommigen. Je kwam er de nacht mee door als je wacht had. Wat natuurlijk niet was toegestaan. Je wist toen natuurlijk ook al dat teveel roken niet gezond was, al stond dat niet op het pakje.

Veel sporters onder de militairen rookten heel matig of niet. Ook waren er die zeiden wel te willen roken als ze maar iets fatsoenlijks kregen. Zo had de 'Highway' toch zijn goede kanten...

In het rantsoen zaten sigaretten en geen sigaren. Hier en daar in Indië waren sigaren wel te koop, maar te duur om ze vanuit het soldij te betalen.

Een gerepatrieerde soldaat vertelde bij thuiskomst dat hij met 3 gulden per dag niet veel kon: 1 pakje sigaretten van f 1,75 een flesje limonade van f 0,65 en een paar spritskoeken. En dan was het op.

Bergeijkse sigaren naar Indië

Om in de behoefte aan tabaksproducten te kunnen voorzien, ging het Katholiek Thuisfront in Bergeijk in mei 1947 in het dorp de deuren langs. Bij de eerste collecte werden plusminus duizend grote of kleine sigaren, enkele pakjes tabak en sigaretten opgehaald. Een maand later lezen we dat het Katholiek Thuisfront elke Bergeijkse soldaat - netjes in blik verpakt - met veertig grote en dertig kleine sigaren blij had gemaakt

Frans Jansen laat vanuit Kedoengwoemi (Midden-Java) weten: Op het ogenblik zit ik weer op een ander plaats en ben ik naar een andere peloton overgeplaatst. Ik zit nu bij de mortieren maar als ze mij een mortier in mijn handen geven, weet ik niet hoe ik met zo'n ding moet omspringen. Ik wil jullie ook hartelijk bedanken voor het pakje, dat ik gisteren in de allerbeste gezondheid mocht ontvangen. Ook namens mijn slaapgenoot, een Soendanees (West-Javaan), die bij ons als tolk is en die gisteravond heeft zitten meegenieten van een echte Hollandse sigaar. Ik heb hier iets dat mij de gehele dag aan Bergeijk doet denken. Ik zit duizenden kilometers van mijn dierbaar vaderland. En bijna elke dag ...

In oktober 1947 gingen de thuisfrontbestuurders met nog enkele helpers - na eerst met een jeep een hoop kabaal te hebben gemaakt - zelf de huizen langs om sigaren en sigaretjes te vangen. De opbrengst was werkelijk buiten verwachting: 400 sigaren, 72 pakjes sigaretten, 22 pakjes shag, 3 pakjes rooktabak; 7 pakjes vloeit, 11 rollen pepermunt, 1 blik levensmiddelen, 2 pakjes speelkaarten, 2 stukken zeep, plus nog 190 verpakte sigaren. En aan geld: f 214,58.

B.C. schrijft uit Garoet (Preanger, West-Java): "Hartelijk dank voor uw pakje. Ik lig al bijna acht weken in het hospitaal. Of liever: liggen is eigenlijk niet het juiste woord want ik kan zoveel rondlopen als ik wil. Ik heb mijn medepatiënten ook een sigaar op laten steken en ze waren allen vol lof over de Bergeijkse sigaren. Ook namens hen nog hartelijk dank.

in maart 1948 liet het Thuisfront zich zien met wapperende spandoeken, dit keer op de gemeentelijke bandweerauto. Met loeiende sirene reed de brandweer' heel langzaam door het dorp. Af en toe bij een woonhuis stoppend om daar de meegenomen luidsprekers van elektriciteit te voorzien. Wat dan volgde, waren brede golven slagzinnen en muziek. Het resultaat was prachtig: 561 grote sigaren, 460 kleine sigaren, 75 pakjes sigaretten, 10 pakjes shag. Dat alles ging richting onze jongens in Indië. Wat zullen ze kunnen roken. 't Is hun van harte gegund, zo lezen we in het tijdschrift.

Vraagt uw winkelier:

AVENIR SIGAREN.
Een meesterproduct voor U.

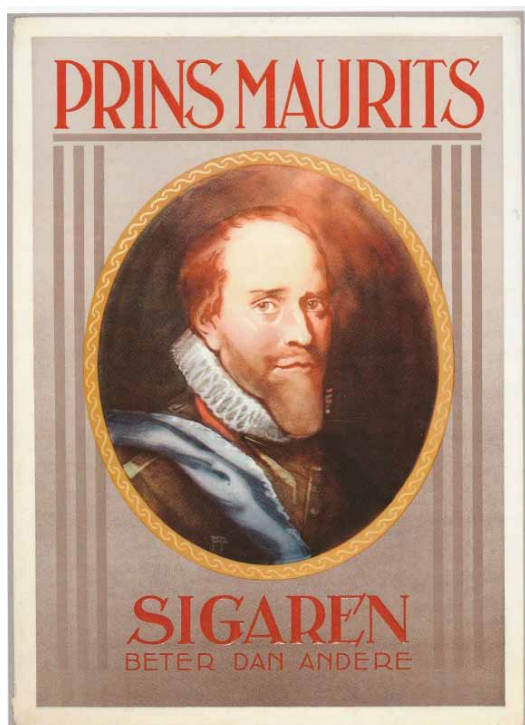
WED.
P. E. DRIEDONKX
SIGARENFABRIEK - BERGEIJK Tel. no. 1.

ROOKT WAPEN VAN HAVANNA
W. C. GIJSBERS-BEIJNEN
BERGEIJK.

ROOKT
MAZARINI
de fijne handwerksigaar.
Firma GIJSBERS—VAN BERKEL.

MONACO SIGAREN
NIET TE EVENAREN.
Gebr. van der Grinten, Bergeijk

BESPARING op Uw „rook-budget“ biedt U
Sigarenfabriek „TILENZO“
door haar verscheidenheid in merken en prijzen.
Vraagt onze prijscuranten.
J. H. TILBORGHES & Zn.

Direct na de bevrijding van Bergeijk (september 1944) produceerde nog een aantal Bergeijkse fabriekjes sigaren. Dat waren Van Hoof met zijn Perfectos en Hannibal; J.H. Tilborghs met Tilenzo; C. Gijsbers met de Mazarini en W. Gijsbers met Het Wapen van Havanna.

Een nieuwkomer in Bergeijk was in 1949 de N.V. van Oenen & Manssen Sigarenfabrieken. Met het merk Prins Maurits. Maar hield het al na een paar jaar in Bergeijk voor gezien.

Hoe dan ook: In Indië was men onder soldaten jarenlang vol lof over de vele Bergeijkse sigaren. Slechts één fabrikant werd in al die tijd met naam en toenaam genoemd: De Tilenzo-sigaren van Hein Tilborghs. De verklaring kan niet anders zijn dan dat de Tilenzo-sigaren als enige geringd, dus voorzien van een sigarenbandje, naar Indië gingen.

De landelijke organisaties die zich het wel en wee van de Indiëgangers aantrokken, lieten de jongens eind 1946 weten dat er kerstpakketten onderweg waren. Maar onderweg ging het ergens fout. Half januari bleek een flink aantal verduisterd te zijn. Op diverse pasars (markten) lagen ze ineens te koop voor f 25,-. Maar niet getreurd, er zouden 8.000 nieuwe pakketten uit Holland komen. In het pakket zat een foto van koningin Wilhelmina, een bus koekjes, drie stuks chocolade, een bus sigaretten (50 stuks) en enveloppen en schrijfpapier.

P. van Otten schrijft ons: Hier ligt ook een jongen uit Valkenswaard die zegt dat Bergeijk goed voor zijn jongens zorgt. Hij zou ook wel eens een doosje sigaren uit Valkenswaard willen hebben, want dat is toch het land van de sigarenmakers. Al is Bergeijk dan klein, toch is er nog een sigaartje voor mij en mijn kameraden. Nog hartelijk dank voor die pakjes. Ik wist eerst niet dat die van K.T.F. kwamen. Ik maak het hier nog goed. Tot de volgende keer.

Sergeant Willem schrijft: Ik wist eerst niet wat het zou zijn, maar toen ik het een beetje openmaakte, kwam mij de reuk van de 'lekkere' sigaren al tegen. En ik heb er geen moment langer mee gewacht om er een van aan te steken. Als we nu 's avonds met het stel bijeen zitten in de mess, en wij steken dan een sigaar op, is het juist of je ergens in Nederland in een café zit, zo veel damp staat er dan in de kiet, maar de rook kan hier wat beter weg als thuis want waar wij nu op het moment liggen zijn geen ramen of deuren, omdat wij nu pas een paar dagen in dit nieuwe bivak zitten

Janus Bon (kennelijk een niet-roker) uit Silaen: Gisteren pakje ontvangen... Ik heb de sigaren en sigaretten onder de jongens verdeeld, die er allen voor bedanken.

Sold. F. Jansen schreef uit Semarang (Midden-Java): De sigaren waren zeer welkom. Wij liggen met vier patiënten en hadden gezamenlijk een lekker Bergeijks sigaartje veroverd. Met mij gaat alles weer zeer goed. Ik heb ten gevolge van een ongelukje een kleine operatie moeten ondergaan in mijn arm. Ik heb zodoende twee maanden in het ziekenhuis door moet brengen, maar ja, ik heb een mooie vakantie gehad.

Wim Leppens uit Kwalla Begoemit (Noord-Sumatra): dank voor het kerstpakket. Natuurlijk ben ik nu bezig om de inhoud te verwerken, daarom heb ik maar een goeie sigaar aangestookt voor ik aan deze brief begon. Vandaag ben ik nog eens naar Medan geweest met René Bax om groeten uit te zenden naar het mooie en schone Bergeijk...

Op 18 februari 1947 werd Nederland verblijd met de geboorte van een prinsesje, de vierde dochter van Prinses Juliana en Prins Bernard. Dat was Marijke, later Christina genoemd. De kranten stonden er vol van. De jongens in Indië mochten delen in de feestvreugde en ontvingen een extra rantsoen. Daarin: Een blik peren met z'n tweeën. Per man 25 sigaretten, één kwatta, twee flesjes bier en vijftien zuurtjes.

Frans Jansen uit Singosari (Oost-Java): ... Ik zit hier mijn brief te schrijven met een grote Tilenzo-sigaar tussen mijn lippen. Zo'n sigaar doet een mens nu nog eens echt goed. Piet van Vliet zie ik aan de overzijde ook al lopen met zo'n apparaat tussen de lippen en een wolk van rook om zijn hoofd of het hele vliegveld in brand staat. Hoelang nog? Een week of zes? ...

Begin juli 1948 kregen de jongens te horen dat Nederland zich met allerlei festiviteiten voorbereide op het gouden regeringsjubileum van koningin Wilhelmina, op 31 augustus. Nederland zou 200.000 jubileumpakketten naar Indië sturen, niet alleen bestemd voor elke militair daar, maar ook voor ieder ander die onder dezelfde omstandigheden leefde als de soldaten, zoals leden van de Rode Kruis-teams en verpleegsters.

De laatste zending van 26.500 pakketten was al ingescheept op de *Waterman* die eind juli in Priok zou aankomen. De inhoud van de pakketten bestond uit een tinnetje sigaretten van 50 stuks, een blik toffees, waarvan het blik na gebruik dienst kon doen als tabaksdoos, een blik biscuits, een rol pepermunt, een enveloppe hansaplast, een foto van H.M. de

Koningin en een kam, scheermesjes, tandpasta, tropenbalsem en talkpoeder.

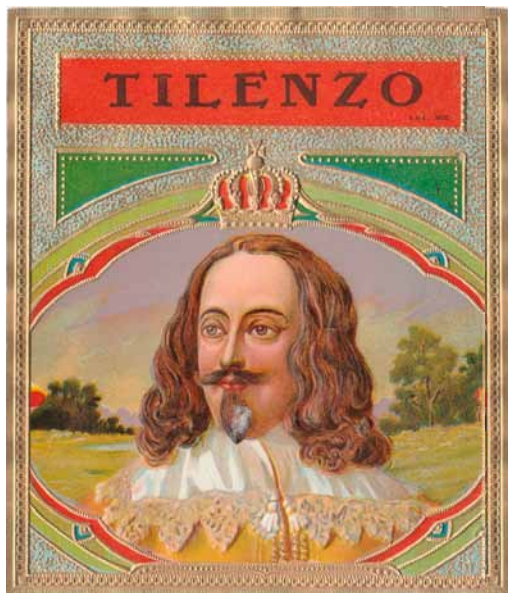
Frans Box uit Djonggo: Vandaag weer een pakje dat mij best in de smaak viel. Vooral dat rookgerei. Het pakje was nog in goede staat toen ik het vanmorgen ontving. Maar nu is het zwaar beschadigd want ik heb er al flink aangezet. Het mooiste van de inhoud waren wel de heerlijke sigaren, waar ik ook al flink tegenaan heb gehangen.

De Bergeijkse huisarts Jan Spoorenberg werd eind 1948 naar Indië gezonden om daar met zijn medische kunde onze jongens en de in nood verkerende Indische bevolking te gaan helpen. Hij werd benoemd tot majoor in het Nederlands Indische Leger. Hij schreef het volgende: *U had eens moeten horen hoe, toen ik een tijd geleden in Mogo bij 4-6 R.S.[4e bataljon van het 6e regiment stoottroepen] was, en Van Gompel met trots een sigaartje uit het Thuisfrontpakje presenteerde en tegen een Valkenswaardse jongen zei: Da's er een van Hein Tilborghs. Zu iets krijgen ze in Verkenwird nie klaor hé. En Valkenswaard moest dat toegeven.*

Rechthoekige doos met de tekst: "1898 - 1948 Ons hart is bij U" voor tabak (met vloeipapier in het deksel) van NIWIN (welzijnsorganisatie voor militairen in Nederlands Indië)

TILENZO = **TIL**borghs **EN ZON**en

Werd in de 'Klanken' (vanaf 1946) aanvankelijk alleen maar van '(Nederlands) Indië' gesproken, van lieverlee werd het land steeds vaker als 'Indonesië' aangeduid. Zoals in het slotnummer (aug/sept 1950): *Naast Frans verblijven thans nog twee militairen van 't Loo en twee militairen van 't Hof in Indonesië. En ook deze hopen wij spoedig in Bergeijk te zien teruggekeerd.*

Eén Bergeijkenaar zat toen nog in Biak (Nieuw Guinea) maar liet weten dat hij nog vóór kerstmis 1950 weer thuis zou zijn.

Wim Leppens uit Tanjongpoera: Toevallig ben ik hier de enige van de jongens die een pakje mocht ontvangen. Daarom waren ze ook allemaal bij me en stonden al te wachten tot ik het openmaakte. Want ze roken al wat er in zou zitten. Natuurlijk heb ik de jongens niet lang laten wachten op een goede sigaar. Trouwens ik was zelf ook erg nieuwsgierig. De eerste dagen heb ik geen gebrek aan kameraden, want ze komen heus nog wel eens terugkijken of de sigaren nog niet op zijn. Ik zit hier in Tanjongpoera 60 km van Medan.

Enkele weken voor Pasen verzond het Bergeijkse Thuisfront het laatste pakketje aan de nog in Indië verblijvende militairen. De inhoud bestond uit zestig tot tachtig sigaretten, twintig sigaren, een pakje shag met vloeitjes, snoepgoed en twee blikjes condensmelk.

Het Katholiek Thuisfront hoopte dat nu haar laatste pakkettenactie kon worden afgesloten en dat over enkele maanden het signaal "Alles Thuis" kon worden gehesen.

En tegen die tijd zou de laatste Bergeijkse sigaar in Indonesië in rook zijn opgegaan.

Bronnen

- De jongens van 'Toedjoe Poeloe Doe', herinneringsalbum van het Bataljon 3-14 R.I. 3^e Infanterie Brigade Groep 1^e Divisie "7 December" West-Java 1946-1950, J.D. van Boeijen, 2011.
- Veldhovense jongens in Nederlands-Indië en Nederlands Nieuw-Guinea 1945-1962, Stichting Historisch Erfgoed Veldhoven (Jacq Bijnen), 1999.
- Klanken uit Bergeijk, 1946-1950
- delpher.nl
- indischhistorisch.nl (Humphrey de la Croix)
- Gegevens sigarenindustrie Bergeijk, SNT februari 2013 (Bert Bohnen)

